
A magyar magánjog speciális területe, avagy a nőtartás jogtörténeti aspektusai a polgári korszak Magyarországon

Koncz Ibolya Katalin*

A női különjogok¹ szerves részei az emberek közötti társas kapcsolatokat szabályozó jogi normáknak. Speciálisan a házasság létrejöttéhez, valamint megszűnését követő öröklési joghoz tartozó szabályok sorában találjuk meg őket. Ezen különös, a nők számára fenntartott, jogokat tekintve megállapíthatjuk, hogy létrejöttük alapja azon társadalmi felfogás, amely a nő és a férfi joghelyzetét eltérően ítélte meg a 20. század elejéig. A női különjogok közül jelen tanulmány a nőtartás kérdéskörével foglalkozik a korabeli szakirodalom és a Királyi Kúria gyakorlata alapján. Jelen tanulmány esetleges folytatása lehet a későbbiekben a levéltári kutatásokra alapozott feldolgozás.

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék.

¹ Úgy mint leánynegyed (Quarta puellaris), hajadoni jog (ius capillare), özvegyi jog (ius viduale), hitbér (dotalitium), jegyajándék (res paraphernales), hozomány (allatura), közszerzemény (coacquisita coniugum) ld: Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Szerk: Mezey Barna. Osiris kiadó Budapest, 2000. 303-309. o.; Jegyajándék: Homoki-Nagy Mária: Jegyajándék In: Kószeghy Péter, Tamás Zsuzsanna (szerk.) *Magyar művelődéstörténeti lexikon: középkor és kora újkor*. Budapest: Balassi Kiadó, 2005. 443-444. o.; Hitbér: Homoki-Nagy Mária: Hitbér In: Kószeghy Péter, Tamás Zsuzsanna (szerk.) *Magyar művelődéstörténeti lexikon: középkor és kora újkor*. Budapest: Balassi Kiadó, 2005. 141. o. Az 1894. évi XXXI. törvénycikk hatályba lépését követően Magyarországon a házassági jog tekintetében megvalósult az állam és az egyház szétválasztása. Ld: Homoki-Nagy Mária: Die Kodifikation des ungarischen Zivilrechts im 19. Jahrhundert. In: Mezey Barna (szerk) *Rechtsgeschichtliche Vorträge* Budapest, 2004. 10. o. Ennek következtében egy fontos új elemeként jelent meg a házasság felbontásának lehetősége, amely mindenki által - azaz azon katolikusok számára is, akik hitük mellett elfogadták - igénybe vehető volt. (A szekularizált bontójog bevezetésének következményeivel foglalkozik Herger Csabáné alábbi tanulmány is: Herger: The Introduction of Secular Divorce Law in Hungary, 1895-1918: Social and Legal Consequences for Women. *Journal on European History of Law*, 2012/2. 138-148. o.) Emiatt a jogalkotó a házasság felbontását követően a nő anyagi helyzetét a korábban már a házasság időtartama alatti férj kötelezettség – nőtartás, időbeli kiterjesztésével, a házasság felbontását követő időszakra, meghatározott feltételek fennállása esetén kívánta biztosítani. Ezért álláspontom szerint a nőtartás is a női különjogok csoportjába sorolandó. Ahogy azt Herger Csabáné tanulmányában hangsúlyozta, a nőtartásra vonatkozó jogforrások a felekezeti jogokban megszokott intézményt vették át némi módosítással. Herger Csabáné: A nőtartás a Magánjogi Törvénykönyvben (1928) a 19. századi előzmények tükrében *JURA 2011/2.* 70-83. o.

1. A nőtartási kötelezettség megjelenése a házasságban

A nőtartás kérdésköre természetesen azóta együtt élt az emberiséggel, amióta a férfi és a nő együttélését, a család fogalmát az emberek közössége elfogadta. Ahogy azt Staud Lajos megfogalmazta: „A házasságkötéssel a férj családot alapít. Az ebben rejlő egyéni, társadalmi és állami, erkölcsi és anyagi célok elérésének feltétele: a házastársak teljes életközössége. Ennek következményei: a házastársi hűség és nemi tisztaságnak testi és erkölcsi megőrzése, a házassági tartozás teljesítése, az együttlakás és egymásról gondoskodás, mindezekben a kölcsönösség és viszonyosság.”² Ez a meghatározás körvonalazta a házasság felek kötelezettségeit, de nem nevesítette azokat teljes részletességükben. Kolosváry Bálint férji kötelezettségként említette a feleség eltartását, amikor meghatározta, hogy „a jogtörténeti fejlődés a család élére annak fejeként a férjet helyezte, kinek családfői jogai azokban a köteleességekben egészülnek ki, melyek reá családjának eltartása tekintetében háramlanak. A tartási kötelezettség [...] magyarázatát a házassági életközösségben s a család azon hagyományos szervezetében kell keresnünk, melynél fogva a házi körre utalt nő a tartási köteleesség teljesíthetőségétől már eleve meglehetősen el van zárva.”³ Látható, hogy a férj nőtartási kötelezettségét a házassági életközösségből vezette le. Ezzel szemben Raffay Ferenc nem a házasságkötés következményeként, hanem annak folyamánként létrejött családban betöltött szerepek szerint határozta meg, így szerinte a nőtartás „jogi alapja a nőnek a család körében elfoglalt az a helyzete, hogy a nő rendszerint nem folytathat keresetmódot, hanem a háztartást vezeti, minélfogva a férje köteles őt tartani.”⁴ Itt már indokolást is találunk, miszerint a családi élet működtetése területén házasság felek közötti eltérő feladat vállalása került előtérbe, vagyis a nő keresőképzetlenségét, a családi háztartás vezetését emelte ki, mint a nőtartásra való jogosultság alapját. Ugyancsak a házastársak közötti eltérő teherviselésre vezette vissza Szladits Károly is a nőtartás jogi alapját, midőn kimondta, hogy „a férj, mint a család feje, köteles a házassági terheket viselni. Ennek megfelelően a férj köteles felesége illendő eltartásáról gondoskodni.”⁵

Szethlo Kornél szerint a nőtartásnak kettős jogi alapja van, egyrészt, mint a házasság fogalmából levezethető kötelezettség,⁶ másrészt azon tény, miszerint a tartás „a női nem tehetetlensége és gazdasági alárendeltségének folyamata”. Mindezek után meghatározta, hogy „a férfi, a ki a házasság megkötésénél igéri, hogy a nőt semmi körülmények közt elhagyni nem fogja, ezáltal nemcsak erkölcsi,

² Staud Lajos: *A magyar magánjog tételes jogszabályainak gyűjteménye*. Franklin társulat, Budapest, 1913. (a továbbiakban: Staud, 1913.) 59. o.

³ Kolosváry Bálint: *A magyar magánjog tankönyve II kötet*, Grill Károly könyvkiadóvállalata Budapest, 1911. (a továbbiakban: Kolosváry, 1911.) 435. o.

⁴ Raffay Ferenc: *A magyar magánjog kézikönyve. I. kötet*, Benkő Gyula könyvkereskedése, Budapest 1909. (a továbbiakban: Raffay, 1909.) 444. o.

⁵ Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. Grill Károly könyvkiadóvállalata Budapest, 1933. (a továbbiakban: Szladits, 1933.) II. rész 341. o.

⁶ „A nő tartási igénye a házasságnak az élethosszig tartó életközösségén alapszik, ennek megfelelően ez a kötelem a házasság fogalmából levezethető kötelezettség.” Szethlo Kornél: *A nőtartási igények. Jogtudományi Közöny* 1885. 10. szám 78. o.

hanem jogi kötelezettséget is vállal arra nézve, hogy neje vagyoni létéről holtanapjáig gondoskodni fog.⁷

Virág Gyula álláspontja szerint az ősjoghoz kell visszanyúlni, mert már ott rögzítették, hogy „A férj azon kötelessége, hogy feleséget eltartani, tehát a feleség tartása, mindennel, mi a férj társadalmi állásának megfelel, ellátni tartozik.”⁸

A praktizáló jogászok és jogtudósok véleményei mellett a bírói gyakorlatban is találunk a tárgykörhöz köthető állásfoglalást. A Nagyváradi Ítéltábla 1908-ban hozott ítéletében is hasonló módon határozta meg a nőtartási kötelezettséget. „A házasságnak a hozzá fűzött érdekek szempontjából biztosítékát a házasfelek erkölcsi alapon nyugvó belső békés együttélése képezi, aminek szükségszerű folyamánya, hogy ezen együttélés lehetővé tételére és állandósítására mindkét házaspár önzetlenül és becsületes őszinteséggel közreműködni tartozik. A férjet, mint családfenntartót megillető jogosítványok rendszerinti nagyobb terjedelme viszont a nő érdekeinek megvédési kötelezettségét hárítja a férjre s ebből folyólag a férj a nőnek nemcsak megfelelő tartásáról és ellátásáról gondoskodni, hanem részére békés otthont biztosítani, a nőt illő bánásmódban részesíteni és mások jogtalan erkölcsi vagy tetteleges támadásai ellen megoltalmazni köteles.”⁹

2. A nőtartás intézményének tartalmi elemei

Az előzőekből is kitűnik, hogy a tartás, és ezen belül a nőtartás kérdése és tartalmi elemeinek meghatározása a korabeli jogtudósokat is élenként foglalkoztatta. Felmerülhet a kérdés, vajon mit értünk magánjogi keretek közötti tartásnak. A kötelmi jog körébe tartozó fogalom, amelynek kritériuma, hogy a tartásra kötelezett a tartásra jogosult életfenntartásához szükséges anyagi eszközöket akár természetben, akár pénzben nyújtani köteles. Ide sorolhatóak első sorban az élelem, ruházkodás, lakás, a tartásra jogosult egészségének fenntartására szükséges orvosi és egyéb költségek, kiskorúaknál a neveltetés költségei.¹⁰ „A tartási kötelelem alapja vagy törvény, vagy pedig ügylet. A törvényes tartási kötelelem házastársi és rokonsági köteléken vagy pedig a nemzés tényén alapul.”¹¹ A férjnek, mint a család fejének, kötelessége volt a házassági terheket viselni. A házassági terhek alatt kellett érteni a házastársaknak és gyermekeiknek összes szükségleteit, gazdasági és társadalmi állásuk követelte szükség mértékéhez képest. A férj ezért tartozik a nőt eltartani.¹² A Házassági törvény meghatározta a tartás mértékét is: „a nem vétkes nőt a vétkesnek nyilvánított férj vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelően eltartani köteles...”¹³ Eszerint a tartási kötelezettség

⁷ Sztahlo Kornél: *Házassági eljárás joga*. Franklin társulat, Budapest, 1890. (a továbbiakban: Sztahlo, 1890.) 114. o.

⁸ Virág Gyula: *A házasság felbontásának joga Magyarországon. Gyakorlati kézikönyv a jogász és a laikus közönség számára*. Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt. Budapest, 1904. 69. o.

⁹ Nagyváradi tábla 1908.G.203. számú ítélete. Staud, 1913. 60. o.

¹⁰ *Magyar Jogi Lexikon* szerk. Márkus Dezső Pallas Irodalmi és nyomdai Részvénytársaság Budapest, (a továbbiakban: MJL) 1903. IV. kötet 119. o.

¹¹ MJL, 1907. VI. kötet 492. o.

¹² MJL, 1903. IV. kötet 119. o.

¹³ CIH 1894. évi XXXI. törvénycikk 90. §.

mértékét tekintve a nőtartás a rangszerű tartás csoportjába tartozott.¹⁴ A jogtudósok gyakorlati értelmezését tekintve megállapíthatjuk, hogy sem Raffay Ferenc,¹⁵ sem Szehlo Kornél¹⁶ nem hangsúlyozta a tartás mértékét. Szladits Károly már konkrétan „illendő tartás”-ról beszélt,¹⁷ kiemelte, hogy a férjnek „a tartást közös háztartásban, saját társadalmi állásához, vagyonához és keresőképességéhez mérten kell szolgáltatnia.”¹⁸ Kolosváry Bálint is hasonló módon illő tartási kötelezettséget határozott meg a férjjel szemben. „A nőtartás mértékére nézve az az irányadó, hogy a férj társadalmi és polgári állásához, vagyoni helyzetéhez méltó és a felek háztartásával, életmódjával arányos u. n. »illő tartás« legyen.”¹⁹ Virág Gyula nézőpontja értelmében „A tartás mineműségét és mennyiségét illetőleg a férj a feleségét mindenkor illendő tartásban köteles részesíteni.”²⁰

A bírósági gyakorlatot jól jellemzi a Nagyváradai Ítélető tábla 1908-as ítélete, amelynek értelmében „[...] a férj a nőnek [...] megfelelő tartásáról és ellátásáról gondoskodni [...]” köteles.²¹

3. A nőtartásra való jogosultság esetei

Ezt követően vizsgáljuk meg, mikor járt a feleségnek a nőtartás. A nőtartás háromféle lehetett attól függően, hogy a házasság a házassági kötelékben, vagy azon kívül helyezkednek el. A megállapított típusok kronológiai sorrendiséget is feltételeztek. Elsőként – a házasság megkötését követően – a nőnek a férje házában járt a nőtartás, második lehetőség, amikor a házasság az együttélést megszakították, ilyenkor ideiglenes nőtartásról beszélünk, valamint a harmadik eset, amikor a nőnek a nőtartás az egyéb feltételek fennállása esetén a házasság jogerős bírói ítélettel történő felbontása, vagy az ágy- és asztaltól való elválás esetében járt.²²

3.1. A nőtartás kérdésköre közös háztartás esetén. A házasság fennállásának tartama alatt a nő a tartást rendszerint csak természetben és a közös háztartásban követelhetette férjétől.²³ Szladits Károly is alapvető kritériumként

¹⁴ A tartás mértékét tekintve megkülönböztethető egymástól a szükséges tartás, amely lényegében a létfenntartáshoz elengedhetetlen szükségleteket foglalja magába, úgymint az élelem, lakás, és ruházat fedezése; valamint megkülönböztetjük a rangszerű tartást, amely magába foglalja a tartásra jogosult társadalmi, és a tartásra kötelezett vagyoni helyzetének megfelelő életszükségleteket. részletesebben: MJL, 1907. VI. kötet 491. o.

¹⁵ Raffay, 1909. 444. o.

¹⁶ Szehlo, 1890. 114. o.

¹⁷ Szladits, 1933. II. rész 341. o.

¹⁸ Szladits, 1933. II. rész 342. o.

¹⁹ Kolosváry, 1911. 436. o.

²⁰ Virág Gyula: *A férj, feleség s a gyermek jogviszonyai. Családjogi tanulmányok.* Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt. Budapest, 1907. (a továbbiakban: Virág, 1907.) 18. o.

²¹ Nagyváradai tábla 1908.G.203. számú ítélete. Staud, 1913., 60. o.

²² MJL, 1903. IV. kötet 119. o.; ugyanezt a felosztást alkalmazta Raffay is. Raffay, 1909., 444. o.

²³ MJL, 1903. IV. kötet 119. o.

határozta meg ebben az esetben a házas felek közös háztartását.²⁴ Knorr Alajos ugyancsak a közös együttélésre helyezte a hangsúlyt: „míg a házasfelek élnek, kötelesek együtt lakni és a köztük létrejött életközösséget önkényesen meg nem szüntethetik.”²⁵ Ha pedig együtt éltek a felek, felmerülhetett a kérdés, hogy a nőtartást hogyan lehetett biztosítani. Ahogyan Kolosváry Bálint fogalmazta: „A nőtartás a házas együttélés tartama alatt a természetben kiszolgáltatandó lakás, élelmezés és ruházatból áll, ideértve a szellemi szükségletek kielégítését és gyógyíttatási költségeket is.”²⁶ Ezzel egyező tartalommal fogalmazott Szladits Károly is.²⁷ Ezt hangsúlyozta Almási Antal is, amikor meghatározta, hogy „a házassági életközösség tartama alatt a férj köteles a nejének természetben a férj vagyonához, keresőképességéhez és társadalmi állásához mért tartást szolgáltatni.”²⁸ A felsőbbíróságaink döntései is ezt igazolják. „A házassági együttélés tartama alatt a nőnek a férj háztartásában természetben jár a tartás.”²⁹ Ahogy azt Raffay Ferenc pontosította: „amely a férj vagyoni helyzetéhez és társadalmi állásához illő legyen. A tartás lakásból, ruházatból élelmezésből, gyógyíttatásból, esetleg gyógyfürdőzésből s a szellemi szükségletek kielégítéséből áll.”³⁰ Szehlo Kornél a házasság fennállása alatt megvalósult tartási kötelezettség elemeit határozta meg: „Ezen tartási igény tárgya a házassági együttélés tartama alatt nem valamely pénzösszeg, hanem a közös lakáson való természetbeni eltartás, a nő összes szükségleteiről való gondoskodás. Amíg a házastársak együtt élnek, és közös háztartást vezetnek, a nőnek nincs is módjában tartási igényét bíróilag érvényesíthetni. Közvetve teheti ezt a nő azáltal, hogy a háztartásra és saját szükségleteire eszközölt bevásárlások kifizetését a férjhez utalja, a ki az ily hitelezésekből eredő kötelezettségeikért, a mennyiben ezek a felek vagyoni és társadalmi helyzetéhez mért rendes szükségletek mértékét meg nem haladják, egyetemleg felelős”.³¹ Külön említést érdemel annak meghatározása, hogy a nőtartás és a háztartás kiadásainak fedezete tekintetében a férj fokozott felelőssége jelent meg.

3.2. Nőtartás a házassági életközösség megszakítása esetén - ideiglenes nőtartás. Megváltoztak a nőtartásra vonatkozó szabályok, ha a felek között a házasság ugyan még fennállt, de a házasfelek az életközösséget, az együttélést megszakították. Ekkor ugyanis ideiglenes nőtartás járt. Almási Antal szerint az ideiglenes nőtartás alapja volt, hogy a felek között a házassági kötelék még fennálljon, tehát vétkességre tekintet nélkül a nőnek feltétlenül járt a nőtartás.³² Ezzel szemben Szladits Károly álláspontja szerint a házasság alatt a nőnek

²⁴ Szladits, 1933. II. rész 342. o.

²⁵ Knorr, 1899. 1. o.

²⁶ Kolosváry, 1911., 435. o.

²⁷ „A házassági együttélés alatt a nő tartásdíjat rendszerint csak természetben, a férj házában követelhet.” Szladits, 1933., II. rész 343. o.

²⁸ Almási Antal: Házassági jog. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog II. kötet Családi jog*. Grill Károly könyvkiadóvállalata. Budapest, 1940. (a továbbiakban: Almási, 1940.) 238. o.

²⁹ Kúria 9247/1895., I. G. 72/1897., 524/1902.

³⁰ Raffay, 1909. 444. o.

³¹ Szehlo, 1890. 114. o.

³² Almási, 1940., 239. o.

végrehajtható tartás követelése csak jogos különélés esetén volt.³³ A tényleges együttélést jogos okból megszakító nőt, valamint azt is, aki az életközösség megszakítására okot nem szolgáltatott, a bontó per befejezése előtt is ideiglenes nőtartás illette meg.³⁴ Ilyen esetekben Szladits Károly álláspontját elfogadva Kolosváry Bálint szerint is a korábban nevesített nőtartás átalakult ideiglenes nőtartássá, amelynek két alváltozatát különítette el egymástól.³⁵ Elmélete szerint a különbségtétel alapja az, hogy a házasfelek indítottak bontó-, vagy válópert a bíróság előtt vagy nem. Habár a különélést választották, a felek a bíróság előtt bontó-, vagy válópert még nem indítottak, úgy ilyen esetben önkéntes ideiglenes nőtartásként került meghatározásra a férj nőtartási kötelezettsége. Ellenben, ha a felek elindították a bontó-, vagy válópert, úgy a nőtartási kötelezettséget már a bíróság rendelte el.³⁶

Bár Kolosváry Bálint az első esetet önkéntes ideiglenes nőtartásként határozta meg, a jogszabályi rendelkezések szerint ilyen esetben is fordulhatott a nő a bírósághoz, hogy férjétől a nőtartást követelje.³⁷ A tartásnak helye volt, ha a házassági együttélést a férj szakította meg, vagy annak megszakítására a nőnek alapos okot szolgáltatott, esetleg a nő a különélésbe beleegyezett. Ezen esetekben azonban a tartás a férjet feltétlenül terhelte, s annak mértéke a nő vagyoni viszonyaitól épp oly független volt, mint az együttélés alatt biztosított tartás.³⁸ Szladits Károly álláspontja szerint is, „ha a férj a nőt elűzi, a házassági együttélést saját vétkéből megszakítja, vagy annak megszakítására saját vétkéből a feleségnek alapos okot szolgáltat, tehát az ilyen esetekben az önhibáján kívül jogosan, tehát vétkesen különélő nő a különélés tartamára, a férjétől tartásdíj fizetést követelhet. Rendszerint pénzben, havonként előre esedékes részletekben fizetendő. Ilyenkor az eltartás pusztán házastársi köteleességéből valóságos, bíróilag kikényszeríthető kötelemmé fordul át.”³⁹ Határozottan megállapításra került, hogy a kialakult helyzetben a nőnek vétkesnek kellett lennie.

Virág Gyula szerint lehetőség volt arra is, hogy „a férj és nő *megállapodnak* abban, hogy egymástól különváltan fognak élni, és a férj kötelezi magát feleségének tartást fizetni és erre vonatkozólag szerződést kötnek.”⁴⁰ Ilyen esetben már magánjogi szerződés képezte a férj ideiglenes nőtartás díj fizetési kötelezettségét. A Kúria elvi határozatban fogalmazta meg, „[...] az a körülmény, hogy a házastársak különélése közös megegyezés folyamánya, egymagában még nem mentesíti a férjet az alól a kötelezése alól, hogy különélő nejeinek tartásdíjat fizessen.”⁴¹

Az ideiglenes nőtartás második változatát képezte, amikor a házasfelek a

³³ MJL, 1903. IV. kötet 119. o.

³⁴ MJL, 1907. VI. kötet 492. o.

³⁵ Bár külön nincs nevesítve, de a kétfajta ideiglenes nőtartás jelenik meg az állásfoglalásban.

³⁶ Kolosváry, 1911. 436. o.

³⁷ Részletesebben: MJL. 1903. IV. kötet 119. o.

³⁸ MJL. 1903. IV. kötet 119. o.

³⁹ Szladits, 1933. II. rész 341-343. o.

⁴⁰ Virág, 1907. 22. o.

⁴¹ E.H. 730. In: Szladits Károly: *Magyar magánjog II. kötet Családi jog*. Grill Károly könyvkiadóvállalata Budapest, 1940. (a továbbiakban: Szladits, 1940.) 242. o.

házastársi együttélést megszakították és a bíróság előtt kezdeményezték a bontó-, vagy válópert. Ebben az esetben a bírósághoz beadott keresetben, ellenkeresetben, vagy viszonykeresetben a nőnek kifejezetten kérnie kellett az ideiglenes nőtartásdíj megállapítását. Kiemelkedő jelentőséggel bírt, hogy a feleség ideiglenes tartásáról a bíróság csak akkor határozhatott, ha a feleség ezt külön kérte, ellenkező esetben a bíróság a keresethez kötöttség elve alapján erről a kérdéstről nem dönthetett.⁴² A házassági törvény szabályai alapján a házaspár az együttélést a bontóper alatt csak akkor szüntethették meg, ha a házasság felbontását olyan okból kérték, amely esetben a feleség élete, testi épsége veszélynek volt kitéve,⁴³ valamint a bontást kérő fél a keresetlevelében már kérte a különélés elrendelését.⁴⁴ Találkozunk olyan esettel is, amikor a házastársi együttélést a feleség szakította meg, a bíróság mégis a férjet találta vétkesnek a bontóper folyamán és a nőnek megítélte az ideiglenes nőtartást.⁴⁵ Megjegyzendő, hogy a házassági törvény 90.§. értelmében a nőtartás bírósági megítélésének és a férj kötelezettségének felesége eltartása tekintetében hármas feltételhez volt kötött. Az első, hogy a feleség a kialakult helyzetért ne legyen vétkes. A második, a bíróság a férjet találja vétkesnek, a harmadik, hogy a nő vagyoni helyzete saját tartására elégtelen legyen.⁴⁶ Ebből következik, ha a felsorolt feltételek valamelyike nem állt meg, úgy a nőtartás nem illette, a férjet pedig a tartási kötelezettség nem terhelte.

3.3. Nőtartás a házasság felbontása után - végleges nőtartás. A tanulmány harmadik nagyobb egységét képezi a végleges nőtartás intézményének rövid bemutatása. A végleges nőtartáshoz való jogosultság a házassági kötelékből eredő jog volt, amelynek hatása a házasság felbontásakor⁴⁷ nyilvánult meg, mivel a

⁴² Knorr, 1899. 108. o.; Kuria 1905. február 8. 5648/904. sz. „Mint hogy felperes nő az alperes iránt folytatott házassági bontóperben tartásdíjat sem követelt, sőt kijelentette, hogy nőtartást sem igényel és ezzel a tartásról kifejezetten elmondott; a házasság felbontása tárgyában hozott és a nőtartási igénynek nem támasztásával megállapító ítéletnek jogerőre emelkedése után ilyen igényt nem támaszthat.”

⁴³ Kuria 1905. május 20. I. G. 52.: „Alperes felperes elől az élelmiszereket s még a kenyert is elzárta, felperest az együttélés tartama alatt egy gyermek élelmezésére szükséges élelemmel sem látva el, éhezette; már pedig ez a körülmény elégséges indokul szolgál arra, hogy felperes alperessel az együttélést megszakítsa és alperestől külön eltartást követelhesen.”

⁴⁴ Knorr, 1899. 107. o.

⁴⁵ Kuria, 1906. január 4. I.G. 356. sz.: „A házassági együttélést felperes szakította meg, azonban alperes házassági együttélés alatt más nővel nemileg közöszült; ez az utóbbi körülmény, habár ezt felperes esetleg csak az alperestől való eltávozása után tudta meg, jogilag alkalmas annak megállapítására, hogy a peres felek különélése egyedül az alperes hibájára vezetendő vissza; aminek folyománya, hogy alperes felperessel szemben ideiglenes külön eltartásra kötelezendő.”

⁴⁶ CIH 1894. évi XXXI. törvénycikk 90. §.

⁴⁷ „A házasság felbontása alatt törvény szerint mindig a házassági kötés felbontása értendő. Az érvényes házasság csak bírói ítélettel bontható fel.” CIH 1894. évi XXXI. törvénycikk 75. §.; értelmezi Knorr, 1899. 62. o.; „A vallásfelekezettek házassági perbíróságainak bírói hatósága, melynek a római, görög és örmény-katolikusoknak szentszékei, a görög keleti szerb és görög keleti román egyházak csasisztoriumai, Erdélyben az ág.hitv. evangélikusoknak, ev. Reformátusoknak és unitáriusoknak egyházi bíróságai voltak 1895. évi október hó 1-ső napján megszűntek és helyettük a házassági perekben való bíraskodást az 1891. évi XXXI. T. cz. alapján a polgári bíróságok gyakorolják.” Knorr, 1899. 8. o.

házasság felbontásával egyidejűleg vált érvényesíthetővé.⁴⁸ Knorr Alajos álláspontja szerint „A házasság felbontása a házassági életközösség teljes megszűntetésében áll, mert ez esetben a házassági kötés bontatik fel.”⁴⁹ Sztehlo Kornél hangsúlyozta, hogy „a váló per folyamatba tétele csak annyiban bír befolyással a női tartásdíjra, hogy e nélkül, illetve a házassági elválás kimondása előtt végleges nőtartásdíjat megítélni nem lehet.”⁵⁰ A Házassági törvény rendelkezéseit megvizsgálva megállapítható, hogy a felbontási okok meghatározásánál kizárólag a házaspár vétkességét vette figyelembe a jogalkotó; vagyis a bontó okok köréből a vétkes eseményeket és az elkerülhetetlen, gyógyíthatatlan betegségeket, mint az elmebetegség, tehetetlenség, teljesen mellőzte. Nem rendelkezett a jogalkotó a felek házasság felbontására irányuló egyoldalú, vagy közös akarat elhatározásáról sem, mint például a kölcsönös beleegyezés, vagy engesztelhetetlen gyűlölet. Ez azt jelentette, hogy a magyar jogszabály értelmében, eltérően a német jogi normától, csak vétkességi alapon lehetett a házassági köteleket megszüntetni. A vétkességi elv⁵¹ azt jelentette, hogy a házaspár számára kizárt volt annak lehetősége, hogy közös megegyezéssel vessenek véget házasságuknak. A korabeli jogtudósok ezen kérdéssel kapcsolatos értelmezését fogalmazta meg Szladits Károly, miszerint „Az életközösségnek a házaspár megegyezésén alapuló megbontása bírói gyakorlatunk szerint erkölcstelen. Ezek az erkölcstelen ügyletek a házassági intézmény törvényes céljával ellenkeznek és mint ilyenek, érvénytelenek.”⁵² Knorr Alajos az eddig meghatározottak mellett külön kiemelte a valláskülönbséget is, mint esetleges bontó okot.⁵³

Felbontás esetén a házasság a felbontó ítélet jogerőre emelkedése napján szűnt meg. A kialakult bírói gyakorlat értelmében a házasság felbontását kimondó ítéletet hivatalból kellett felterjeszteni a Kúria elé, ezért a felbontás csak a legfőbb bírói fórum ítéletének meghozatala napján vált jogerőssé. A bontó ítélettel a házasság végleg megszűnt; a bontó ítélet ellen a gyakorlat szerint perújításnak nem volt helye. A felbontás a házassági vagyoni jog szempontjából általában hasonló hatásúnak volt tekinthető, mint a házasságnak halál általi megszűnése. Ennek következtében a férj hozományélvezeti joga megszűnt, a közszerzeményt meg kellett osztani. Míg azonban a házasságnak valamelyik fél halálának bekövetkezése

⁴⁸ Kuria 1907: 6180. Staud, 1913. 37. o.; valamint E.H. 1916.évi március 28-án. P.III. 10926/1915. sz. Uj Dt. 1816/240. 245. sz. Meszlényi Artur: *Magyar Magánjog I. kötet II. rész.* Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1929. (a továbbiakban: Meszlényi, 1929.), 131-132. o. Részletes ismertetés: *Polgári jogi határozatok tára.* Közzéteszi a magyar királyi igazságügyminiszter. III. kötet. Budapest, 1925. 13-14. o.

⁴⁹ Knorr, 1899. 63. o.

⁵⁰ Sztehlo, 1890. 114-115. o.

⁵¹ „A vétkesség a mai bontóperi jogrendszer alapja.” Révay Bódog: A házassági bontóperi vétkesség kérdése. *Jogtudományi Közlöny* 1919. 11. szám 84. o.

⁵² Szladits, 1940. 242. o.; Ezt támasztotta alá a Kuria 4317/1933. számú döntése is.

⁵³ „Épen így nem felbontó ok a valláskülönbség sem. A házasság erkölcsi fogalma szerint a házasság az élet egész tartamára szóló kötés; és ha a törvény mindemellett bizonyos esetekben megengedi a házasságnak bírói felbontását, ezért a házassági jogról szóló törvény annyira határozó és kötelező, hogy a hivatott bíró csak ezen törvényre alapíthatja határozatát még abban az esetben is, ha a magyar állampolgár külföldön köt házasságot”. Knorr, 1899. 67. o.

miatti megszűnésével a túlélő házastárs számára megnyílt a házastársi öröklés, valamint a nő számára az özvegyi jog, addig a házasság felbontása megszakitotta a házastársak közt az örökösödési kapcsolatot.⁵⁴ Ennek megfelelően helytálló Knorr Alajos azon értelmezése, miszerint „A házasságkötésnek egyéb következményei közül az özvegyi jogot⁵⁵ a tartás pótolja, a házastársnak hitvestársi örökléshez és a nőnek özvegyi örökléshez való joga a házasság felbontásával feltétlenül megszűnik.”⁵⁶ Szehlo Kornél meghatározta, hogy ilyen esetben már nem tartási igényről, hanem a tartásdíj iránti igényről döntött a bíróság.⁵⁷

A bírói gyakorlat is hasonló módon foglalt állást, amikor a Kúria 1907-ben hozott ítéletében megfogalmazta: „A végleges nőtartás jogi természetében rejlik tehát, hogy annál a szoros összefüggésnél fogva, mely a házasság felbontásával jár, továbbá a HT 90.§-ának ama rendelkezésénél fogva, mely szerint a végleges nőtartás kötelezettségének és terjedelmének megállapításánál a vétkessé nyilvánított férjnek a házasság felbontásakor létezett vagyoni helyzete, társadalmi állása és a nem vétkes nőnek jövedelme irányadó: a végleges nőtartási igény, éppen úgy mint a viszontkereset nélküli vétkesség, a férj nevének a házasság felbontása utáni viselhetése és a közös kiskorú gyermek elhelyezése és tartása iránti kérdés magában a házassági bontóperben kerüljön megvitatásra, bírói mérlegelés és döntés alá, amikor a bíró abban a helyzetben van, hogy a végleges nőtartás összegének meghatározásánál irányadóul szolgáló körülményeket kiderítse és megállapítsa.”⁵⁸ A végleges nőtartás díjának, mértékének megállapításánál a bíróságnak figyelembe kellett vennie a vétkesnek nyilvánított férj vagyoni helyzetét. A törvény rendelkezése értelmében a bíróság által kiszabott tartásdíj összege meghatározott feltételek fennállása esetén felemelhető volt.⁵⁹ Míg a jogszabály nevesítette a végleges nőtartásdíj felemelésének feltételeit, addig egyáltalán nem szólt annak leszállíthatóságáról. Szladits Károly már a kialakult gyakorlatra, valamint a megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyokra hivatkozott, amikor a nőtartásdíj leszállításának lehetőségét fogalmazta meg.⁶⁰ A jogalkotó is átvette a bírói praxis által kialakított gyakorlatot, amikor 1912-ben törvényileg szabályozta a kérdést.⁶¹ Ennek értelmében a végleges nőtartást megállapító jogerős bírói ítélet alapjául szolgáló körülmények gyökeres változása következtében megváltoztatható lett a nőtartásdíj összege mind a nő, mind a férj terhére is, valamint javára is.⁶²

⁵⁴ Részletesebben: MJL. 1903. IV. kötet 66. o.

⁵⁵ Ahogy azt Kolosváry megfogalmazta: „[...] mert az özvegyi jog csak folytatása a férjet életében terhelt nőtartásnak, melyet az özvegyi jogban a jog most már az örökösökkel szemben biztosít a nőnek. Persze az özvegyi jog nem 'állagöröklés', de azért mégis csak öröklés.” Kolosváry 1911. 662. o.

⁵⁶ Knorr, 1899. 123. o.

⁵⁷ „A tartási igény *tartásdíj* iránti igénynyé csak akkor alakul át, midőn a házassági együttélés megszűnik, midőn is a bíróság készpénzben, rendszerint havi járadékban határozza meg azon összeget, melyet a férj a nőtől elvont természetbeni tartás egyenértéke fejében fizetni köteles.” Szehlo, 1890. 114. o.

⁵⁸ Kuria 6180/1907.; Staud, 1913. 37. o.

⁵⁹ CIH 1894. évi XXXI. törvénycikk 91. §.

⁶⁰ Szladits, 1940. 252. o.

⁶¹ CIH 1912. évi LIV. törvénycikk 3. §. a Ht. 91.§-t hatályon kívül helyezte.

⁶² A gyakorlatban megjelent a Kuria 4005/1936. számú döntésében is. Szladits, 1940. 253. o.

4. Konklúzió

Jelen tanulmányból is kitűnik, hogy a házastársak közötti személyes és vagyoni viszonyok megfelelő módon való rendezése a különböző szempontok figyelembe vételével sem egyszerű. A női különjogok közül csak a nőtartás szabályozásának kérdéskörét próbáltam meg összefoglalni. Munkám során nekem is tapasztalnom kellett, hogy bizony a nőtartás kérdésköre is szerteágazó, a jog eszközével nehezen szabályozható, hiszen a mindennapi életben nincsenek azonos esetek, minden felmerülő probléma egyedi sajátosságot hordoz magában. A törvényhozó a házassági törvény szabályainak megfogalmazásával a bírói gyakorlatban évtizedekig jól alkalmazható jogi normát alkotott. Ahogyan Szladits Károly írta, a társadalom, a gazdaság nem statikus tartalommal bíró rendszerek, hanem állandó mozgásban, fejlődésben lévő szervezetek. Ennek folyománya, hogy a bírói gyakorlatnak is alkalmazkodnia kellett e változásokhoz.⁶³ A korszak legfőbb bírói fóruma, a Kúria, az általa kialakított gyakorlattal eredményesen vette fel a versenyt a mindennapi élet kihívásaival szemben. Éppen ezért az általam vizsgált jogintézményt sem lehet a Kúria döntései, elvi határozatai nélkül vizsgálni. Ugy gondolom, hogy jelen tanulmány keretei között a nőtartás kérdéskörét áttekinthető módon tártam az olvasó elé, remélve, hogy kérdések merülnek fel benne, amelyek megválaszolásának lehetőségeit továbbkutatva újabb szakirodalmi eredményekben láthatunk viszont. Továbbgondolásra alkalmas a tanulmány jelenlegi társadalmi, gazdasági viszonyok között is, hiszen elképzelhetőnek tartom, hogy a nőtartás kérdésköre gyakorlati oldalról újra a jogalkalmazók asztalára kerülhet, hiszen az új Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. tv.) ismét szabályozza a jogintézményt.

⁶³ Szladits, 1933. 253. o.